

УДК 37.022

Ребенок В. Р.
студентка ННІ історії, права та міжнародних відносин
СумДПУ ім. А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З ІСТОРІЇ: ОСОБЛИВОСТІ І ФОРМИ

У статті висвітлено поняття позакласної роботи з історії, її особливості і форми. Дослідити якою сферою освітньої та виховної роботи вчителя, є позакласна робота з історії, її зв'язок з уроком. Схарактеризувати мету, завдання та форми позакласної роботи з історії.

Ключові слова: позакласна робота з історії, форми позакласної роботи, методи позакласної роботи.

The article highlights the concept of extracurricular work on history, its features and forms. To explore the field of educational work of a teacher is extracurricular work on history, its connection with the lesson. Describe the purpose, objectives and forms of extracurricular history work.

Key words: extracurricular work on history, forms of extracurricular work, methods of extracurricular work.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги для загальноосвітніх шкіл – виховання учнів з новим типом мислення, ініціативних, творчих, компетентних. В процесі реорганізації нашого суспільства таке поняття, як патріотичне виховання, втратило колишню значимість. У багатьох учнів негативне ставлення до своєї Вітчизни, вони не відчують відповідальності за долю. Актуальність національно-патріотичного виховання громадян, особливо дітей та молоді, зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають дальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання, оптимізації державної політики у зазначеній сфері. Дана проблема висвітлена в Указі Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр.» (№580/2015).

Постійна зміна навчальних курсів і скорочення годин на вивчення історії в школі виявляє гостру необхідність використання інших форм навчання і виховання молодих громадян. Важливість проблеми виховання змушує урізноманітнити засоби історичної освіти, зокрема використовувати позакласну роботу з історії. Необхідно відзначити, що матеріалів патріотичного виховання достатньо, а ефективність його впливу на учнів залежить від методичних прийомів і особистості вчителя.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України 16.06.2015 № 641 сказано, що нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Ми наголошуємо, що педагогічний процес у позакласній діяльності сприяє формуванню в дітей почуття власної винятковості під час пошуків і створення творчих ідей і самосвідомості себе як громадянина, а діяльність педагога в цьому процесі має бути органічно пов'язана з діяльністю дітей.

Постановка завдання. На основі наукової літератури, дослідити якою сферою освітньої та виховної роботи вчителя, є позакласна робота з історії, її зв'язок з уроком. Схарактеризувати мету, завдання та форми позакласної роботи з історії.

Аналіз досліджень. У наукових дослідженнях питання методики застосування різних позакласних форм навчання історії, їх видів і особливостей знайшли відображення в роботах О. О. Вагіна «Основные вопросы методики преподавания истории в старших классах» 1959 р., І. Я. Лернера «Дидактические основы методов обучения» 1981 р., А. Ф. Родина «Массовые формы внеклассной работы по истории в восьмилетней школе» 1961 р., О. Панченко «Сучасний стан

дослідження проблеми позаурочної роботи в школах України» 2020 р., В. І. Бондарук «Розвиток математичних здібностей учнів засобами позакласної роботи» 2014 р., С. І. Моцак «Роль та місце позаурочної роботи з предмету в сучасній шкільній історичній освіті» 2018 р. та ін.

Виклад основного матеріалу. Історична свідомість – це ціннісне ставлення людини до історичного минулого, система орієнтації в світі під кутом зору історії, спосіб раціонального відтворення та оцінювання соціумом і особистістю руху суспільства в часі [4, с. 45]. Як і інші форми суспільної свідомості, історична свідомість має складну структуру та згідно з І. Я. Лернером, включає в себе наступні компоненти: систему історичних знань і уявлень, історичне осмислення сучасних соціальних явищ, методологію історичного пізнання, емоційно-ціннісне ставлення до минулого [1, с. 24].

Якщо урок є обов'язковою формою навчання, регламентований часом, то позакласна робота носить добровільний характер, і час її проведення визначається учителем. Добровільний характер позакласної роботи дає можливість організувати учнів по інтересах, сприяє розвитку індивідуальних здібностей, ініціативи і пізнавальної діяльності учнів. При позакласній роботі учитель відносно вільний у виборі змісту, тоді як зміст уроків визначається учбовою програмою і державним освітнім стандартом. Створюються сприятливі умови для врахування психологічних і вікових особливостей школярів за рахунок використання різноманітних форм роботи. Так, в молодших класах переважають динамічні форми роботи, в старших – самостійна робота з

науковою і науково-популярною літературою. Відкриваються ширші можливості для формування інтелектуальних і практичних умінь школярів за рахунок використання дослідницької роботи. Широко реалізується зв'язок з сучасністю (тематичні виставки, конференції). у позакласній роботі з історії ширше простежується зв'язок з іншими шкільними предметами. Визначаючи завдання позакласної роботи, А. Ф. Родін справедливо стверджував, що вона спрямована на досягнення тих же цілей, що і урок, але на іншому матеріалі і іншими засобами. [5].

Класифікація методів і характеристика організаційних форм позакласної роботи була дана в 70-х роках ХХ ст. В. М. Бернадським. У основу класифікації їм були покладені джерела пізнання. Виходячи з цього, він виділив чотири напрями: на основі роботи з книгою – позакласне читання; на основі роботи з наочною – екскурсії, кінофільми; на основі живого слова учителя – бесіда, лекція; на основі активного сприйняття і обробці школярами історичного матеріалу – реферати, диспути, ігри.

Форми позакласної роботи знаходяться в тісному взаємозв'язку. Масова переходить у роботу в гуртках. Результати занять в гуртку часто виносяться на громадські вечори, конференції. Індивідуальна робота є необхідним елементом як масових, так і групових форм [2, с. 2].

Основною організаційною формою позакласної роботи з історії В. М. Бернадський вважав гурток. Теорія питання про позакласну роботу надалі була розвинена О. О. Вагіним. Він надав класифікацію видів позакласної роботи за джерелами знань і запропонував 15 організаційних форм позакласної роботи. Особливу увагу він приділяв таким формам, як позакласне читання, історичне краєзнавство, екскурсійна робота, гуртки. Види позакласної роботи: I. За охопленням кількості учнів можуть бути: 1) масовими – вечори; 2) груповими – гурток; 3) індивідуальними – надання допомоги в написанні реферату окремому учневі. II. За тривалістю: 1) систематичні, що проводяться протягом усього навчального року або протягом багатьох років – гурток, створення музею і робота в ньому; 2) епізодичні – зустрічі з цікавими людьми, екскурсії, випуск історичної газети, буклетів.

Під методами слід розуміти способи взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів в процесі навчання, спрямовані на досягнення його цілей [6, с. 105].

При організації позакласної роботи з учнями необхідно дотримуватися двох важливих умов: а) добровільного характеру позакласної роботи; б) можливості задоволення і подальшого розвитку індивідуальних інтересів і здібностей учнів в галузі історії. На уроці вивчається життя – в процесі позакласної діяльності проживається життя. Участь школярів в позакласній роботі відбувається у певному колективі, вона не пов'язана урочним розкладом і чіткою регламентацією навчальних хвилин, і вона здійснюється різноманітними методами, такими як – живого слова, роботи з письмовими джерелами, з наочним матеріалом тощо.

Основними організаційними формами позакласної роботи в школі є: 1) історичний, історико-краєзнавчий; 2) історичне або історико-краєзнавче товариство; позакласна історична або історико-краєзнавча екскурсія; 4) культпохід до театру або кіно; 5) створення краєзнавчого, історичного музею; 6) організація і проведення історичних, історико-краєзнавчих конференцій, диспутів; 7) організація зустрічей учнів з учасниками і свідками історичних подій; 8) організація і проведення історичної або історико-краєзнавчої гри. Позакласна робота учнів містить у собі обов'язкові елементи самостійного вирішення проблемно-пізнавального завдання, елементи самостійного пошуку.

Формулювання завдання, умов і мети пошуку найчастіше дається в загальній формі, яка надає можливість самому учневі зробити її конкретне уточнення. Керівництво позакласним читанням учнів з історії є обов'язком учителя. Воно складається з популяризації книги; допомозі учням в засвоєнні змісту прочитаного; вивчення читацьких уподобань учнів; розвитку інтересу до читання з історії; врахування вікових особливостей учнів. У середніх і старших класах учителю бажано робити огляди художньої і науково-популярної літератури з коротким аналізом і оцінкою змісту рекомендованих книг. Такі огляди є однією з форм позакласної роботи і вимагають широкої обізнаності учителя історії в галузі літератури для позакласного читання.

Позакласна робота передбачає максимум самодіяльності і активності учнів, але це аж ніяк не виключає керівної ролі вчителя. Саме він спрямовує ініціативу і інтерес дітей, всіляко розвиває їх творчість, прищеплює їм навички самостійної роботи, сприяє активізації пізнавальної діяльності. Формування особистості – складний процес. А. С. Макаренко стверджував, що людська особистість не виховується частинами, тому при проведенні позакласних заходів слід передбачати рішення задач не по одному якомусь напрямку, а по декільком одночасно: патріотичному вихованню, моральному, естетичному, трудовому тощо [3].

Цікавою формою популяризації історичних книг є тематичні вечори, присвячені книзі та її історії, олімпіади, конкурси, вікторини, зустрічі з письменниками. Важливим моментом організації позакласного читання є облік прочитаного учнями, індивідуальні бесіди зі школярами про прочитане, їх відповіді на уроці, виступи. Важливим є також уміння учителя збудити в учнів інтерес до читання, виховати постійну потребу в ньому; навчити розбиратися в прочитаному матеріалі, давати йому оцінку, робити висновки; пов'язувати зміст книг з тими знаннями, які учні отримують на уроках історії, інших предметах, в гуртках тощо. Історичний гурток – основна організаційна форма позакласної роботи. Він об'єднує на добровільній основі порівняно невелику групу учнів для тривалої (упродовж навчального року) регулярної роботи з питань, що цікавлять їх.

Він зазвичай об'єднує учнів одного віку, школярів в одному або декількох паралельних класах. Можливо об'єднувати в гуртку учнів різного віку, якщо в школі немає паралельних класів, а учнів в класі, школі мало (наприклад, в сільській місцевості). Тематика історичних гуртків має бути різноманітною: воєнно-історична, біографічна тематика, вивчення історії культури і мистецтва, питань розвитку економіки, історико-краєзнавчі гуртки з вивчення рідного краю [7, с. 177].

Близькість і доступність місцевого матеріалу дає можливість залучення учнів до пошуку, дослідження історико-краєзнавчої інформації, засвоєння ними прийомів збору і фіксації місцевих історичних, а в окремих випадках, археологічних або архівних даних. Зміст роботи краєзнавчих гуртків і груп може бути різноманітним як з тематики, з об'єктів вивчення і з охоплення території. Це може бути вивчення історичного минулого і сучасного життя рідного села, вулиці, району, області, мікрорайону міста, цікавих об'єктів або фактів [7, с. 178].

Висновки. Правильно побудована позакласна робота з історії сприяє більш різнобічному розкриттю індивідуальних здібностей дітей, які не завжди вдається реалізувати на уроці. Різні види позакласної роботи збагачують особистий досвід дитини, його знання про різноманітність людської діяльності, тут же він може набути необхідні практичні вміння і навички. Крім того, в різних формах позакласної роботи діти не тільки виявляють свої індивідуальні особливості, але і вчать жити в колективі, тобто співпрацювати один з одним.

Таким чином, позакласна робота є самостійною сферою освітньої та виховної роботи вчителя, здійснюваної в тісному взаємозв'язку з роботою на уроці. Кінцевою метою позакласної роботи з історії є підвищення ефективності всього навчального процесу, проте в процесі вирішуються і такі важливі завдання, як розвиток пізнавального інтересу, формування навичок співпраці, колективної взаємодії, особистісний ріст кожного учня.

При організації позакласної виховної роботи необхідно спрямувати зусилля колективу на:

- 1) різнобічність її змісту, і суспільну спрямованість. Необхідно, щоб вона охоплювала моральне, естетичне, фізичне, трудове виховання;
- 2) використання її масових форм, як для виховання школярів, так і для розумної організації їх вільного часу;
- 3) педагогічному колективу слід піклуватися, щоб позакласна робота охоплювала всіх учнів;
- 4) позакласна робота повинна сприяти розвитку суспільних інтересів, активності і самостійності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. Москва: Педагогика, 1981. 186 с.
2. Митрофанов К., Богоявленский Б. О конкурсах исследовательских работ. *Первое сентября. История.* 2000. №24. С.1-3.
3. Панкова Л. А. Внеклассная работа по истории как средство активизации познавательной деятельности обучающихся. Москва: «Первое сентября», 2012.
4. Постников П. Г. Историческое сознание как цель, ценность и результат образования. *Наука и образование.* 2001. № 5. С. 45.
5. Родин А. Ф. Массовые формы внеклассной работы по истории в восьмилетней школе. Москва: АПН РСФСР, 1961. 127 с.
6. Рубин А. А., Юрченко З. В. Внеурочная работа по общественным предметам. *Преподавание истории в школе.* 1991. №5 С.102-107.
7. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: ХНАДУ, 2017. 324 с.

УДК 94:323.26((47+57):477)“1928/1933”

Храмойкіна Дарія,
студентка ННІПМВ
СумДПУ імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

СЕЛЯНСЬКИЙ ОПІР РАДЯНІЗАЦІЇ (1928-1933 РР.)

У статті зазначено про виникнення руху опору селян радянській та його діяльності, проаналізовано основні види руху опору селян та форми спротиву.

Ключові слова: колективізація, радянська, селянський опір, повстання, колгоспи.

Khramoikina D. Peasant resistance of sovietization (1928-1933). The article mentions the causes of the resistance movement of peasants to Sovietization and its activities, analyzes the main types of resistance movement of peasants and forms of resistance.

Key words: collectivization, sovietization, peasant resistance, uprising, collective farms.

Постановка проблеми: Посилення економічного тиску на селянство, звуження рамок легальної політичної діяльності для все зростаючої їх кількості, якими супроводжувалося введення нового курсу щодо селян, зменшувало для останніх можливості легального захисту їх інтересів. Це змушувало селян переходити